

सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। जगती।

दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न महा पृथिवी चन प्रति।

भीमस्तुविष्माच्चर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः ॥ १ ॥०५५ ॥०१

अस्य- इन्द्रस्य । वरिमा- उरुत्वम् । दिवश्चित्- आकाशादपि । मनसोपीति भावः । वि- विशेषेण । पप्रथे- प्रख्यातमभवत् । प्रथ प्रख्याने । इन्द्रम्- ईशम् । महा- महिम्ना । पृथिवी चन- भूमिश्च । शरीरं चेति भावः । न प्रति भवति । भीमः- वृत्राणां भयङ्करः । तुविष्मान्- बलवान् । चर्षणिभ्यः- प्रज्ञाभ्यः । आतपः- द्योतकः । ध्याता । तप सन्तापे । तप आलोचने । तेजसे- ओजसे । वंसगः- वननीयगतिर्वृषभः । न- इव । वज्रम्- स्वायुधम् । शिशीते- तीक्ष्णं करोति । शो तनूकरणे ॥१ ॥

सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः।

इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात्स युध्म ओजसा पनस्यते ॥ १ ॥०५५ ॥०२

सः- इन्द्रः । समुद्रियः- हृदयसमुद्रस्थः सन् । अर्णवः- समुद्रः । नद्यो न- नदीरिव । विश्रिताः- व्याप्तानि जीवोदकानि । वरीमभिः- उत्तमभावनैः । प्रति गृभ्णाति- प्रतिगृह्णाति । इन्द्रः । सोमस्य- रसस्य । पीतये- अनुभवाय । वृषायते- वृषभतुल्योत्साहो भवति । सनात्- सनातनः । सः । युध्मः- योद्धा । ओजसा- तेजसा । पनस्यते- स्तुत्यात्मकं मन्त्रमिच्छति ॥२ ॥

त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि।

प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः ॥ १ ॥०५५ ॥०३

इन्द्र- परमेश्वर । त्वम् । तं पर्वतम्- जडप्रतीकं गिरिं मेघघनं वा । न भोजसे- भोगाय नाकार्षीः ।
आधिभौतिके तत्रस्थजलं पातितवान् । आध्यात्मिके तत्रस्थचित्ताधारशक्तिं निष्पन्नां कृतवान् । जडं
न भोगाय कृतवान् । किन्तु तत्सारं चिद्रसमेव आधारशक्तिप्रवाहमेव भोगाय कृतवानिति भावः ।
महः- महतः । नृम्णस्य- वीर्यस्य । धर्मणाम्- धर्मान् । इरज्यसि- ईशिषे । वीर्येण- तेनैव वीर्येण ।
देवता- सा बलाधिदेवता । प्र- प्रकर्षेण । चेकिते- ज्ञायते । उग्रः- स वीरः । विश्वस्मै कर्मणे-
सर्वकर्मार्थम् । पुरोहितः- पुरतः स्थापितः कारयिता आचार्यो भवति ॥३॥

स इद्वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम् ।

वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षेमेण धेना मघवा यदिन्वति ॥ १.०५५.०४

सः- इन्द्रः । वने- संभक्तिसमये । नमस्युभिः- नमस्कारं कुर्वद्भिः । वचस्यते- स्तोतुं कामितो
भवति । चारु- रमणीयाम् । इन्द्रियम्- इन्द्रियेशनशक्तिम् । जनेषु- उपासकेषु । प्रब्रुवाणः- प्रकर्षेण
वदति । यत्- यदा । क्षेमेण- श्रेयसा । धेनाम्- वाचम् । इन्वति- व्याप्नोति । इवि व्याप्तौ । तदा ।
वृषा- वर्षकः । मघवा- इन्द्रः । हर्यतः- कामयमानस्य । छन्दुः- उपच्छन्दयिता प्रीणयिता ।
भवति ॥४॥

स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः ।

अधा चन श्रद्धधति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्नते वधम् ॥ १.०५५.०५

सः- इन्द्रः । इत्- एव । युध्मः- योद्धा सन् । जनेभ्यः- जनहिताय । ओजसा- तेजसा । मज्मना-
पवित्रीकरणशक्त्या । दुमस्जो शुद्धौ । महानि- महान्ति । समिथानि- वृत्रैर्युद्धानि । इण् गतौ ।
कृणोति- करोति । अधा- अनन्तरम् । चन- एव । त्विषिमते- दीप्तिमते । वज्रम्- वज्रेण । वधम्-

हिंसाकरस्य वृत्रस्य । निघनिघ्नते- संहर्त्रे । इन्द्राय- परमेश्वराय । परमेश्वरं प्रति । श्रद्धाति- जनाः
श्रद्धाणा भवन्ति ॥५॥

स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्षमया वृधान ओजसा विनाशयन् ।

ज्योतीषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सतर्वा अपः सृजत् ॥ १.०५५.०६

सः- इन्द्रः । श्रवस्युः- मन्त्रेच्छुकः । क्षमया- सहनशीलतया । वृधानः- वर्धितः । कृत्रिमा सदनानि-
आत्मनः पृथग्भूतमिथ्याभूतबन्धनानि । ओजसा- बलेन । विनाशयन् । यज्यवे- पूजकाय ।
सङ्गतिकारकाय । दात्रे उपासकाय । अवृकाणि- सुखादिदुःखनिधनात्मकात्तृशक्तिवियुक्तानि । वृक
आदाने । ज्योतीषि- ज्ञानानि । कृण्वन्- कुर्वन् । सुक्रतुः- शोभनसङ्कल्पः अग्निभूतः । सतर्वै-
सरणाय । अपः- मूलशक्तिप्रवाहान् । अव सृजत्- ससर्ज ॥६॥

दानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽर्वाञ्चा हरी वन्दनश्रुदा कृधि ।

यमिष्ठासः सारथयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दभ्रुवन्ति भूर्णयः ॥ १.०५५.०७

सोमपावन्- रसानुभवकर । ते- भवतः । मनः- चित्तम् । दानाय- अनुग्रहाय । अस्तु- भवतु ।
वन्दनश्रुत्- मन्त्रश्रोतः । ते- भवतः । हरी- आकर्षणशक्ती । अर्वाञ्चा- अभिमुखभूते । कृधि- कुरु ।
इन्द्र- परमेश्वर । ये । सारथयः- भवतः सारथयः । ते । यमिष्ठासः- यन्तारो नियताः सन्ति ।
भूर्णयः- भरणशीलाः । केताः- प्रज्ञाः । त्वा- भवन्तम् । न आ दभ्रुवन्ति- न हिंसन्ति । किन्तु
नन्दयन्तीति भावः ॥७॥

अप्रक्षितं वसु बिभर्षि हस्तयोरषाँहं सहस्तन्वि श्रुतो दधे ।

आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते क्रतव इन्द्र भूरयः ॥ १.०५५.०८

हस्तयोः । अप्रक्षितम्- प्रकर्षेण क्षयरहितम् । वसु- निवासभूतं धनम् । विभर्षि । तन्वि- भवच्छरीरे ।
अषाढम्- अनभिभूतम् । श्रुतः- विश्रुतम् । सहः- सहनशीलम् । दधे- धारयति । अवतासो न-
कूपा यथा जलेनावृताः । तथा । कर्तृभिः- उपासकैः । आवृतासः- भवदीयास्तनव आवृताः । ते-
भवतः । तनूषु । इन्द्र- परमेश्वर । भूरयः- प्रभूताः । क्रतवः- कर्माणि प्रज्ञाश्च निहिताः ॥८॥

Dr. Rangraji